

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Статтю присвячено визначенню й науковому обґрунтуванню психолого-педагогічних компонентів формування управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту у відповідності з вимогами часу, замовленням сучасного соціуму, переходом на якісно новий рівень управлінського професіоналізму. Розкрито фактори впливу на розвиток професіоналізму фахівців залізничної галузі.

Ключові слова: психолого-педагогічні компоненти, управлінська культура, залізничний транспорт, майбутній інженер залізничного транспорту, професіоналізм.

Постановка проблеми. В останні роки спостерігається значне поживлення інтересу науковців до вивчення психолого-педагогічних компонентів професійної підготовки інженерних кадрів.

Для сучасного інженера, зокрема інженера залізничного транспорту, не може бути проблемою вміння аналізувати, ставити цілі, організовувати налагодження людських, підприємницьких контактів, збагачувати міжнародні зв'язки, заключати цікаві й вигідні для Залізниці договори, педагогічна майстерність і вміння себе гідно представити зрілим сучасним спеціалістом у спілкуванні з замовниками, викликати до себе інтерес, чітко знати, яким чином випереджати конкурентів, планувати, корегувати, контролювати й стимулювати продуктивну працю тощо. Мова йде про наявність в інженера залізничного транспорту управлінської культури і професіоналізму, які забезпечують інженеру особистий авторитет і престиж, повагу до нього, як до спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний інтерес мають такі наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників:

– розробці основних положень теорії й методології управління соціальними системами присвячено наукові праці А. Афанасьєва, А. Берга, І. Блауберга, М. Вебера, І. Герчикової, І. Ладенко, О. Столбова, О. Романовського, Ф. Тейлора, А. Файоля, Ф. Хміля, Г. Щьокіна та ін.;

– науково-теоретичні та організаційно-прикладні основи управлінської діяльності керівників достатньо розроблено та висвітлено в роботах: Є. Березняка, В. Бондаря, Л. Даниленко, М. Дарманського, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Л. Калініної, В. Козлова, В. Лутая, Л. Макаренка, В. Маслової, В. Олійника, С. Пікельної, Д. Тимохи, Є. Хрикова, Т. Шамової, Є. Ямбурга та ін.;

– різні аспекти професійної підготовки управлінців в межах суб'єкт-об'єктної парадигми досліджуються В. Авер'яновим, Б. Бакуменком, А. Буреґою, В. Гамаюновим, В. Князєвим, В. Луговим, В. Малиновським, Н. Нижник, В. Огаренком, О. Скідним, С. Шевченком та ін.

Найбільш вагомий внесок у розроблення методологічних, науково-теоретичних засад досліджуваного аспекту підготовки інженерних кадрів в Україні зробили такі вчені, як: В. Андрущенко, Н. Артеменко, В. Ашумов, П. Баранова, Л. Грень, О. Ігнатюк, О. Коваленко, Ф. Кузін, М. Лазарєв, В. Михайличенко, Н. Ничкало, О. Пономарьов, О. Романовський, Л. Товажнянський, Т. Шаргун, П. Ясінець та ін.

Тематика досліджень вказаних авторів є достатньо широкою, проте проблема посиленої уваги до виокремлення психолого-педагогічних компонентів формування управлінської культури майбутнього інженера залізничного транспорту не знайшла відображення в їхніх роботах. Відсутнє наукове обґрунтування об'єктивної необхідності удосконалення механізмів фахової підготовки фахівців залізничної сфери України та ключових напрямів модернізації цього процесу.

Сучасна якісна інженерна освіта має забезпечити можливість застосування випускниками ВНЗ знань у науці, інженерії, технології залізничної галузі, в управлінській культурі безпосередньо після закінчення навчання в університеті. Такі спеціалісти користуються сьогодні найбільшим попитом в усіх передових країнах світу.

Педагогічні впливи, на думку О. Романовського, який започаткував в Україні наукову школу інженерної педагогіки, є найбільш ефективними у тому випадку, коли вони об'єднані у систему і підпорядковані загальній меті, де немає різких методичних і методологічних переходів і протиріч [2, с. 14].

Щоб жити за європейськими правилами, необхідно внести суттєві зміни до організації вузівського педагогічного процесу, покликаною сформувати у майбутніх інженерів залізничного транспорту здатність успішно виконувати не тільки виробничі завдання, але й орієнтацію в культурі взаємодії з іншими людьми, вміння аналізувати, прогнозувати, організовувати, оперативно приймати необхідні й відповідальні управлінські рішення й обґрунтовані цілі, співпрацювати, керувати і бути підлеглими, оперувати інформацією.

Сучасні вузівські програми професійної підготовки інженерних кадрів будь-яких спеціальностей для залізничної галузі не беруть цього до уваги, а тому не забезпечують цілеспрямовану підготовку студентів до швидкої адаптованості праці в нових умовах сучасного соціуму, не формуючи у них управлінської культури.

На чому ж має бути заснована управлінська культура сучасного інженера після закінчення вищого навчального закладу?

По-перше, на прагненні до демократичних стосунків в колективі.

По-друге, на забезпеченні рівних прав і бажань кожного виявляти у виробничому колективі самостійність та ініціативу в пошуках компромісу між жорстокою централізацією й повною автономією.

По-третє, постійному оновленні й корегуванні розвитку додаткових ресурсів управління, відході від традиційної установки «завжди правий начальник».

По-четверте, на здійсненні усвідомленого, доцільного, морального й науково варифікованого вибору засобів конкретної управлінської дії й виявлення соціально значущої активності.

По-п'яте, на переході до ціннісних парадигм, які вимагають системи нових поглядів, акцентують увагу на особистісних інноваційних процесах.

Уже перший досвід наукових пошуків показав: в рамках існуючої предметної системи професійної підготовки інженерів залізничного транспорту ці нові завдання не можуть бути реалізованими.

Мета статті – визначити й науково обґрунтувати психолого-педагогічні компоненти процесу формування управлінської культури майбутнього інженера залізничного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Особливим завданням ВНЗ є визначення мети професійної підготовки інженера в нових умовах. Відомо, що мета професійного навчання є базовою складовою будь-якої навчальної системи, яка розкриває проміжні й кінцеві результати функціонування, задає напрям та інтегрує діяльність окремих структурних ланок цієї системи, її конкретних виконавців. Втім, мета і надалі буде тільки декларуватись, якщо не знайдено засобів їх реалізації у конкретному змісті навчальних дисциплін, якщо й далі буде так само, як і раніше, вимірюватись ефективність професійного навчання, або не буде внесено нових спеціальних курсів з педагогіки і психології для досягнення проголошеної мети.

Важливо, щоб у процесі професійної підготовки було чітко визначена ієрархія педагогічних *цінностей*, що відображають структуру кінцевої мети й культурологічні статусні відносини в реаліях внутрішньовузівського життя.

Тоді тільки можна забезпечити єдність мети, змісту й технології професійного виховання й навчання при системоутворювальній ролі базових загальнопрофесійних знань, умінь і навичок з професії.

В «Законі України про освіту» наголошується, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої суспільної цінності, розвиток її розумових, творчих і фізичних здібностей, професійних знань і компетентностей, забезпечення її успішної соціалізації у мінливих соціальних умовах, сприяння розвитку особистостей, готових до свідомого суспільного вибору, діяльності в умовах громадянського суспільства для примноження інтелектуального і культурного потенціалу Українського народу і забезпечення сталого людського розвитку в Україні.

Тому одним із основних шляхів реформування професійної освіти, суттєвою умовою оновлення професійної підготовки інженера, формування його управлінської культури є *педагогізація* цих процесів, психологічна культура викладачів, здатність кожного учасника вузівського педагогічного процесу до саморефлексії, яка забезпечує безпосередній зв'язок між рівнем професіоналізму та професійної культури. «Вищим проявом самоаналізу стає роздум не просто про саму роботу, а про себе у роботі», «суд совісті», коли піддається сумніву власна правота, чесно аналізуються прорахунки і помилки, провина за які не перекладається виключно на інших людей чи обставини, які б несприятливі вони не були» [1, с. 51–52].

У розглянутому варіанті психолого-педагогічних компонентів формування управлінської культури інженерів залізничного транспорту фахова саморефлексія викладача, який її формує, оцінка ним самої участі в цьому процесі залежить від таких чинників, як:

- адекватність оцінки рівня прищеплення студентам основних морально-етичних норм і понять управлінської культури, забезпечення ефективного спілкування;
- адекватність змісту навчального курсу сутності фундаментального поняття «управлінська культура» і розвитку професіоналізму інженера;
- адекватність змісту викладання курсу прищепленню студентам високого рівня самооцінки, умінь керувати своїми почуттями і поведінкою, впливати на інших людей;
- адекватність курсу розкриттю значення наполегливості, рішучості у прийнятті управлінських рішень, готовності їх переглянути у випадках невдачі;
- на уявленні про те, чи передбачає зміст курсу аналіз технології успішної управлінської діяльності, поведінські аспекти управлінського спілкування, мобілізації його на творчу роботу? [4, с. 68–69].

Наше дослідження показало, що знання психології і педагогіки є дієвим засобом регуляції внутрішньої культури, оптимізації діяльності всіх ланок вузівської цілісної системи професійної підготовки спеціалістів залізничної галузі. Серед завдань, що вирішує педагогіка і психологія вищої школи в процесі формування управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту, найбільш актуальними є: педагогічний супровід цілеспрямованого виховання високого сплаву вияву загальної й управлінської культури, інтелігентності й професіоналізму в спеціально організованих для цього ситуаціях цілепокладання, планування, успішної організації виконання управлінських рішень, пов'язаних з удосконаленням інженерної діяльності та ділового спілкування людей.

Висновки. Тому, узагальнюючи викладене нами, можемо констатувати: незважаючи на те, що управлінська культура інженера залізничного транспорту є динамічним явищем, що розвивається вона протягом усіх етапів професіогенезу і що цей процес формування не є рівномірним, найбільш сенситивним періодом її розвитку є час професійної підготовки у вищому навчальному закладі, коли студент усвідомлює себе як майбутній фахівець та сутність інженерної діяльності на залізничному транспорті, свої професійні функції і ролі, наміри, цілі (далекі і близькі), визначає свій професійний образ, в якому закладається домінування особистих норм поведінки та форм взаємодії з людьми, встановлення професійних контактів, цінностей і особливостей професійної інженерної праці, його кар'єрне зростання.

Список використаних джерел

1. Вульф Б. З. Учитель: профессиональная духовность / Б. З. Вульф // Педагогика. – 1995. – № 2. – С. 51–52.
2. Романовський О. Г. Педагогіка успіху: підручник / О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко, Л. М. Грень. – Харків : НТУ «ХПІ», 2011. – 368 с.
3. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас: [монографія] / П. Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 382 с.
4. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л. Педагогіка управління : навчальний посібник / ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л., РОМАНОВСЬКИЙ О. Г., ПОНОМАРЬОВ О. С., ЧЕРВАНЬОВА З. О. – Харків : НТУ «ХПІ», 2003. – 408 с.

Сущенко Роман. Психолого-педагогические компоненты формирования управленческой культуры будущего инженера железнодорожного транспорта.

Статья посвящена определению и научному обоснованию психолого-педагогических компонентов формирования управленческой культуры будущих инженеров железнодорожного транспорта в соответствии с требованиями времени, заказом современного социума, переходом на качественно новый уровень управленческого профессионализма. Раскрыты факторы влияния на развитие профессионализма специалистов железнодорожной отрасли.

Ключевые слова: психолого-педагогические компоненты, управленческая культура, железнодорожный транспорт, будущий инженер железнодорожного транспорта, профессионализм.

Sushchenko Roman. Psychological and educational component the administrative culture of future railway transportation engineers.

The article presents scientific substantiation of the most important strategic directions of railway transport management culture in accordance with the requirements of the time, demands of modern society, transition to a new level of management expertise. The factors influencing the development of top managers' professionalism in railway sector have been described (we refer not only to those executives who have profound knowledge of their profession, but have administrative competence as well). This fact requires a fresh look at the existing system of training and retraining of top administrative staff, the representatives of railway transport.

The article presents the scientific rationale for the organic unity of social and educational factors in the conceptual approach to the formation of administrative culture of future railway transportation engineers taking into account the features of modern social environment, spiritual and value orientation of engineer's professional development.

With the development of social reality culture traditionally holds a special place, solving specific problems of social processes regulation, meaning that any action of railway transportation engineer should be socio-cultural motivated, and the administrative culture is associated not only with the deep mechanisms of social development, but also with the individual features of an engineer, his or her professional activities, background and personal value in social activities.

Keywords: psychological and pedagogical components, administrative culture, railway transportation, future railway transportation engineers, professionalism.